

כל רע, כלומר שישמור ידו מעשות כל רע ביום השבת, כי בהיותו פנוי מעבודה לא יפנה לבו לבטלה לעשות מעשי תעושים, רק יעשה בו הטוב והישר בעיני ה', וכאשר אמרנו. ועיין שבת קי"ח ע"א דקאמר ר' יוחנן, כל השומר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו, ויליף כן מלשון הכתוב שהבאנו, שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו', אל תקרא מחללו אלא מחול לו. וי"ל דמה שדייק ר"י ואמר כל השומר שבת כהלכתו, כונתו ג"כ ע"ד שכתבנו, להעיר כי לא יספיק לאדם אם ישמור שבת וישבות ממלאכה, רק עליו לשמור שבת כהלכתו, כלומר כפי תעודתו והמטרה אשר שם לו ה', שייטיב בו את מעשיו ויעלה במעלת השלימות לזכות נפשו ולטהרה. והוציא זאת מלשון הכתוב כאן שאמר כן, שלא יספיק לאדם אם ישמור שבת מחללו, רק עליו לשמור גם ידו מעשות כל רע ביום השבת, וכמו שכתבתי.

(3) פ

(ג) זמרה נכבדו דברי חז"ל (דברים רבה פרשה ג' א'): ואת סבר שמא לרעתך נתתי לך את השבת, לא נתתי לך אלא לטובתך. ובהשקפה הראשונה יפלא, איך יעלה על הדעת שהשבת נתן לרעתנו? ועפ"י דרכנו למעלה נאמר, דכונת המאמר להעיר אותנו על הדברים שכתבנו, כי בהיות יום השבת פנוי מכל מלאכה ועבודה, יוכל להיות לנו גם למוקש, כי מחוסר עבודה יבא האדם לידי שיעמום, וילך אחרי שרירות לבו ותאות נפשו. וע"כ הזהירו חז"ל אותנו כי לא לרעתנו נתן ה' לנו את יום השבת, כלומר עלינו לדעת שלא לתכלית הואת צונו ה' לעשות את יום השבת להרע אותנו, כי ע"י השביתה ממלאכה נבצט אורחותינו ונלך עקלקלות לעשות הרע בעיני ה', רק לטובתנו, כי תעודת השבת היא להטיב אותנו, ולתת לנו ע"י השביתה ממלאכה היכולת לזכות נפשנו ולטהרה, אשר לא נוכל להגיע לזה בששת ימי המעשה, בהיותנו טרודים על המח' ועל הכלכלה מלאים דאגות ותלאות, וכאמור.

16

11

(4)

1 "זירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר וגו', ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלון מארץ מצרים" (שמות לב אד). ופירש רש"י: "אלה אלהיך" - ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן, והם שעשו את העגל, ואח"כ הטעו את ישראל אחריו". מבואר בזה כי לא היו ישראל חוטאים בעגל אלמלא הערב רב שהטעו את ישראל אחריו, אמנם יש להבין כיצד הגיעו הערב רב עצמם לחטא זה, שהרי אמרו חז"ל (מכילתא שמות טו ב): "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים", וודאי שגם הערב רב ראו על הים גילוי שכינה, וגם הם היו בכלל "זיראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו", ואיך נוכל להבין את פשר ירידתם הנוראה, מהיותם בכלל יורדי הים ומקבלי התורה, לכלל עובדי ע"ז ומחטיאי הרבים.

שיאוי
מזכר

6

11 והנה, במה שאמרו חז"ל "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים", יש להתבונן, כי לכאורה כיון שראתה השפחה יותר מן הנביאים, היה לה להיות במדרגה נעלה מהם, ועם כל זאת, הנביאים הם "נביאי ד'", ואילו השפחה נשארה בדרגתה השפלה והפחותה - "שפחה", הגם שזכתה לראות בהתגלות ד' יותר מן הנביאים. מבואר מזה, כי על ידי גודל ההשגה וההכרה כשלעצמה, לא תתקפץ מהותו של האדם ולא ישתנה במאומה, כי הגם שרואה זיכרה להכרה נעלה ועמוקה, הרי הוא עצמו נשאר כמו שהיה במדרגתו הקודמת. ולכך אע"פ שראתה השפחה על הים

16

5

יותר משראו הנביאים, עם זאת נשארה "שפחה" כשהיתה. וכל זה אמור במי שזכה בהשגה גבוהה והכרה נעלה בלא הכנה ועבודה, וכזוכה מן ההפקר. לא כן הנביאים, שמעלתם נקנתה להם בגודל יגיעתם ועבודתם, שעלו מדרגה לדרגה עד שהגיעו בהכנתם לדרגת "נביא", להם הנבואה היא עליה גדולה בעצם מהותם, כי נבואה זו באה להם ע"י שינוי עצמיותם וגודל הכנתם ויגיעתם.

וכן הוא בענין הערב רב, אמנם גם הם היו בכלל הרואים בהתגלות כבודו יתברך, וגם הם הראו באצבע ואמרו "זה אילי ואנוהו" בתוך כלל ישראל, אולם עם כל זאת במהותם נשארו "ערב רב" כשהיו, והגם שזכו להכרה נעלה ובהירה, לא שינתה הכרה זו במהותם דבר, כי זכו לזה מן השמים, ולא ע"י יגיעה ועמל, ולכן, עם בוא הנסיון הראשון, לא עמדה להם הכרתם, ונכשל בעוון העגל, כי על אף ההיותם בעלי הכרה כה גבוהה, הנה בעצמם ובמהותם, הם נשארו "ערב רב" כשהיו.

ונפלאות ראינו בענין מיכה, אמרו חז"ל: "זהו שאמר הכתוב "לך ד' הצדקה ולנו בושת הפנים" (זניאל ט ז) - אר"י בר אלעאי, עבודה זרה [היינו פסל מיכה] עברה עם ישראל בים, והים נקרע בפניהם" (ילקוט שופטים רמז עד). הנה לנו דוגמא נוקרא, מיכה היה בין אלו שראו את התגלות כבוד ד' על הים, והכיר בעליל במי שאמר והיה העולם, ואעפ"כ באותה שעה עצמה היתה עמו עבודה זרה. ולא על הים בלבד אלא מיכה היה גם במעמד הר סיני, ושמע באזניו את הדיבור יוצא מפי הגבורה "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", ובאותה עת ממש היתה עבודה זרה מונחת אצלו, ואיך נבין שהכרה גדולה כזו לא תניאיהו להסיר את העבודה זרה אשר עמו. אולם הוא הדבר שאמרנו, כי בהכרה כשלעצמה לא תשתנה מאומה מהותו ופנימיותו של האדם, כי הכרה שלא באה לאדם ע"י עמל ויגיעה, לא תתן ולא תוסיף לאדם, והוא נשאר כשהיה - עבודה זרה עמו.

וכיוצא בזה נתבאר במקום אחר [מאמר פ] בבלעם הרשע, שאעפ"י שזכה לדרגת נבואה כשל משה, עם כל זאת לא נשתנתה מהותו ונשאר "בלעם הרשע" כשהיה, פרץ את כל הגדרים והיה גרוע מן הפחות שבפחותים, וכל זאת משום שאף שהכרתו היתה גדולה ורחבה, אולם מכיון שבלא עמל ויגיעה באה לו הרי הוא עצמו נותר "בלעם" כשהיה, ולא תועיל ולא תוסיף לו ההכרה מאומה.

וכן מפורש אצל ירבעם בן נבט: "והנה איש אלקים בא מיהודה בדבר ד' אל בית אל וירבעם עומד על המזבח להקטיר וגו', וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמר תפשוהו ותיבש ידו אשר שלח עליו ולא יכול להשיבה אליו וגו', ויען המלך ויאמר אל איש האלקים חל נא את פני ד' אלקיך והתפלל בעדי וגו', ותשב יד המלך אליו ותהי כבראשונה" (מלכים א יג א-ו), וברש"י (וכ"ה בילקוט מלכים רמז רא): "אלקיך - ולא אלוקי, עומד במרדו כבראשונה. ותהי כבראשונה, עומד ומקטיר לעבודה זרה". ובילקוט שם: "אריב"ל, אם תכתוש את האויל במכתש (משלי כז כב), אפילו אונו. נתן את הרשע בחמור של חרשים, אי אתה מועיל ממנו כלום, מה בראשונה עומד ומקטיר לע"ז אף בשניה".

באינו להדיא, כי הכרתו הברורה של ירבעם כי "אין עוד מלבדו", לא שינתה את דרכו ומעלליו, שהרי הוא ראה בעליל שאין ביד אליליו להושיעו, עד שלא היתה הברירה בידו כי אם לבקש מהנביא שיתפלל אל ד' שירפאהו, ועם כל זאת הוא ממשיך לעמוד במרדו ואומר "אלקיך - ולא אלוקי", ומשנרפא שב להקטיר לע"ז כבראשונה, כי הכרה שאינה תולדה של יגיעה ועבודה, אינה משפיעה על האדם כלום והרי הוא "כבראשונה". [ועמ"ש"נ במאמר יב].

וזהו שאמרו חז"ל (מגילה ו ב): "ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם וכו' לא יגעתי ומצאתי אל תאמין, יגעתי ומצאתי תאמין". מה שהאדם משיג על ידי עבודה ויגיעה, "שלו" הוא - יגעתי ומצאתי תאמין, אבל אם לא על ידי יגיעה בא לו, עליו אמרי חז"ל "לא יגעתי ומצאתי אל תאמין". היינו אף אם נדמה הכאורה שיש לו הרבה - לא יגעתי ואעפ"כ "מצאתי", "אל תאמין" - אין לזה ערך ואין בידו כלום. עבודת האדם היא לחקן את עצמו, לסלק ולשרש את הרע שבקרבנו, והתעללות ממנהגו למנוחה, והרי היא דומה לעידה הנלאת מכישולים, שאם עמל ויגע ויסקל כל אחד ואחד מהם הרי הדרך נקיה והשדה מתקנת, אבל אם רגביהו והרעבוהו

"ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה".

איתא בפ' חלק: "וישמע משה ויפול על פניו" מה שמועה שמע א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן שחשדוהו מאשת איש. שנאמר "ויקנאו למשה במחנה", אמר ר' שמואל בר' יצחק מלמד שכל אחד ואחד קינא את אשתו ממשה שנאמר "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה" ע"כ.

(6) דברי

1 העוול והאבסורד זועקים מגמ' זו עד לב השמים, כיצד יתכן הדבר משה רבנו בחיר האומה הוא זה שמדבר עם הקב"ה פנים בפנים כאשר ידבר איש אל רעהו, משה רבנו האדם היחיד שעלה לשמים כדי להביא את התורה לעם ישראל, משה רבנו שקרע את הים, שתיווך במשך ארבעים שנה ויותר בין עם ישראל לקב"ה הוא זה שמקנאים לו וחושדים בו על דברים שאין הדעת סובלתם, ולא אדם אחד או שנים אלא כולם כל עם ישראל חושדים בו ומקנאים לו עד כדי כך שהוא נאלץ "לעבור דירה" אל מחוץ למחנה כדי להתרחק ממקום החשד. היכן ההיגיון האם אנו נשב בשקט אם אי מי יחליט לקנא לגדול הדור הלא אדם כזה אם לא יקבל מאיתנו "קיתון של רותחים" על הראש אות וסימן הוא כי ניסתרה בינתו של מקנא תימהוני זה ולכן אין ראוי לכעוס עליו אלא לרחם עליו, ואם כן כיצד מקבל העם "בהבנה" את הבזיון שנעשה למשה רבנו מנהיגם הבלתי מעורער של עם ישראל.

הצגת השאלה שנעשתה כאן בצורה כה בוטה דורשת מאיתנו קודם כל להקדים ולומר שבכל פעם שאנו עוסקים בדור מיוחד זה של יוצאי מצרים הרבה פעמים אנו לא מצליחים להבין אח אופן התנהלותם של דור זה. כאן הם רוצים בשר, ושם הם רוצים מים עכשיו ומיד, כאן הם מנסים את משה ושם את סבלנותו של אהרון. אך אל לנו לטעות ח"ו בהסתגלותו על דור מיוחד זה זהו דור שחז"ל מכנים אותו "דור דעה" דור שד' להזכיר שם אדם הבא מדור זה ומיד היחס אליו הוא יחס של רכבוד דה גת הנביא "אחיה השילוני" שהיה מיוצאי מצרים (רמב"ם בהקדמה למש"ת), שעליו חז"ל אומרים שכל הת"ח שהיו בדורו נחשבו לעומתו כעשבי השדה (סנהדרין קב). ואם כן אל לנו להעלות על דל מחשבותינו אפילו לא מחשבה קלה של פסול בדור הזה ח"ו אלא אדרבא חובה עלינו לחפש ולהתבונן מהי הגדלות של מעשיהם כדי שנלמד גם ראו הקטנים מעט מגדלותם של אותם ראשונים שנדמו למלאכים.

3/ איתא בסוטה (ד:) "אמר ר' יוחנן כל מי שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש שנאמר "ואשת איש נפש יקרה תצוד". לכאורה מה הקשר, מדוע דווקא מדה זו של גאוה מובילה את האדם לחטא נורא זה, כיצד הגאוה מולידה איסור זה? אלא שכאן יש לימוד גדול על כוחות הנפש שבאדם (כמובן לצד השלילי). הגאה הוא אדם המפריד את עצמו במחשבתו משאר בני האדם, הוא מסתכל על כולם "מלמעלה" הוא אינו רואה את עצמו כשווה בין שווים אלא הוא נמצא מעבר אחד ושאר העולם בעבר השני. ולכן לאדם כזה אין כלל מושג מה זה "אשת רעהו" אין דבר השייך לזולתו הוא נמצא במרכז והכל שלו. אדם כזה חי בהרגשה שכל העולם נברא לו יבשבילו והרצונות שלו חייבים להתממש אפילו במחיר דיוטת האחר, וזהו לא בהכרח מניע כדופש. אלא הוא פשוט לא רואה את האחר שיוסר לו ודבר שיש לו חלק. וזהו מוצא בעלמ' זהו גאוה שגורמת ליבויים ליבויים וכן הלאה בענייני

היחידים כאלו נחמנו... מן ישראל שנאמר חז"ל על גסות הרוח...

יכול להגיע בן אנוש הוא כלל לא נמצא איתנו הוא כל הזמן מעלינו.
 אדם כזה הוא "מסוכן לציבור" כיון שבפוטנציאל שהוא מגלם כל אשר
 ירצה כך יהיה כיון שמי שרואה רק את עצמו הוא לא יכול לראות את
 צרכי זולתו ומכאן הדרך לגהנום קצרה... לכן באים כל בני ומקנאים
 למשה על דבר נשותיהם. עד כדי כך שהיה צריך את הכרות המיוחדת
 של הקב"ה שאומר "והאיש משה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה".
 משה רבנו עם כל עוצמתו ורום משרתו אינו מתגאה אלא מה עוד
 שהוא האדם העניו ביותר על פני כל האדמה כפי שמעידה עליו התורה.
 כאן אפשר גם לראות ביתר שאת את עוצמת גדלותו של מנהיגם של
 ישראל, משה רבנו.

(7) פס

|| יה"ר שיהא חלקנו עם אותם אנשים החושדים בהם ואין בהם.
 (מ"ק יח:).

(8) אור יסוד
 ס' כח

(ג' הענוה פ"ד)

ובגמ' הענוה דף כ"ה ח"ד כו' שוב מפנה
 ב"ר אליעזר שירד לפני החיבה, ואמר
 עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד ר' עקיבא
 אחריו ואמר חביבי מלכתי אין לנו מלך אלא
 אחי כו' וירדו בשמים. היו מרנני רבנן. יתה
 בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה, אלא
 שזה מעביר על מדותיו, וזה אינו מעביר על
 מדותיו עכ"ל הגמ'. ולכאורה יפלא מאוד. הלא
 המדה הזאת של מעביר על מדותיו בלבד,
הספיק להגדיר מעלה ר' עקיבא על ר' אליעזר.
 כי ידוע כמה גדול בת המדה הזאת. עד שאמרו
 חז"ל בגמ' ר"ה דף י"ז. כל המעביר על מדותיו
 מעבירין לו על כל פשעיו. שנאמר וטאח עון
 ועובר על פשע כו' ע"ש. ואף אמרה הב"ק
 לא מפני שזה גדול מזה:

דוא הדבר מה שילחם ב"ק ואמרה לא מפני
 שזה גדול מזה. אלא שזה מעביר על
 מדותיו. וזה אינו מעביר על מדותיו. אשר
 לכאורה יפלא מאוד. מה זה בלחם כו' ר'
 אליעזר לא היה מעביר על מדותיו. הכי יפלא
 ממנו להטות מדותיו לחטאו ולהיות מעביר על
 מדותיו. אולם לפי הג"ל יובן שפיר. כי הנה
 ידוע כי ר"א היה שמוחי היינו מחמירי שמוחי.
 והיה ס"ל להלכה כשמוחי שלחן אדם להתנהג
 במדת הקפדנות לגבול החובה. וע"כ לא היה
 מעביר על מדותיו. אולם ר' עקיבא היה
 מחמירי הלל. והיה ס"ל כהלל שלחן להתנהג
 במדת הענוה. וע"כ היה מעביר על מדותיו.
 נמלא כי בלחם לא היה ר"ע גדול מ"א.
 אחרי כי ב"א היה מותרת לפי שיטתו כאשר
 נראה לו עפ"י החובה:

אמנם מזה שאמרה בת קול. כי לך לא
 נענה ר"ה. ור"ע נענה וירדו בשמים.
 מפני שזה מעביר על מדותיו. וזה אינו מעביר
 על מדותיו. היען הוא כי הנה ידוע דרכי
 הנהגת הקב"ה עם ברוותיו. להתנהג עמהם
 ענה בגודל מרה. וכמחמיר ז"ל שזה דף ק"א
 כל המחמיר על הכריות מרחמין עליו מן השמים.
 וכן כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על
 כל פשעיו. ולאחז להתפלל על ארס הציבור.
 ולבקש רחמים מלפניו ית"ש לעבור על פשעם
 ולענות להם בעת ארסם. מסוגל לזה מי שהוא
 בעלמו מעביר על מדותיו. יחזקל תפילתו
 לרצון מדה כנגד מדה כו"ל:

ולואת כאשר התפללו על הגשמים. הנה
 ר' עקיבא שמדחו היה בדרך הלל
 להיות מעביר על מדותיו. ע"כ נענה מן
 השמים מדה כנגד מדה. אכן ר' אליעזר שמדחו
 היה בדרך שמוחי ולא היה מעביר על מדותיו.
 אס חמנס כי יקבל סכר הרבה גם על זה ענה
 שיהא עושה רצון ה' ית"ש לפי שיטתו. אולם
 כאשר סוף סוף לפי שיטתו לא היה מעביר על
 מדותיו. ע"כ אין זה מדה כנגד מדה לעבור
 על פשעי ציבור ולקח לא נענה. וזה שאמרה
 הב"ק לא מפני שזה גדול מזה. אלא שזה
 מעביר על מדותיו כו' לך נענה מדה כנגד
 מדה כו"ל:

|| אחד החזיק דעתו והתנהג עפ"י שיטתו.
 אמנם אס שמוחי היה סכר כהלל. שעפ"י
 החובה צריך אדם להתנהג במדת הענוה. גם
 הוא היה עניו כהלל. וכן אס הלל היה ס"ל
 שעפ"י החובה צריך להתנהג במדת הקפדנות
 גם הוא היה קפדן כשמוחי. אך במקרה נהיחה
 הדבר. כי שמוחי היה ס"ל שלחן אדם להתנהג
 במדת הקפדנות לכבוד החובה. והלל היה
 סכר להתנהג במדת הענוה. וכל אחד התנהג
 עפ"י שיטתו כו"ל:

והנה ביבנות דף י"ג פליגי ב"ש וב"ה.
 אס לרס ערוה מותרת להתייבס. דב"ש
 מחזירין לררות לחמים וב"ה חוכרין. ובגמ' שס
 אמר שמואל כי עשו ב"ש כדבריהם ע"ש.
 והיינו שהיו נוהגין לייבס לרס ערוה. והנה
 אכן ק"ל הלה כב"ה. ולפ"ז לפי ההלכה מי
 שתייבס לרס ערוה. הוא פוגע באיסור כרת
 של חטא אס. ובגין סס מנזרים. והנה מובן
 מחלו. כי בכ"ו ב"ש טלמס שעשו כדבריהם
 ויצאו לרס ערוה. לא היה להם שום עון
 כלל. ולא היו יגדוים כפוגעים באיסור ערוה
 בשוגג. כי פסק ההלכה שפסקו חז"ל אח"כ
 כב"ה. לא היה שייך לב"ש טלמס שאמרו
 הלה כמחוי. ועפ"י החובה היו צריכים להבוג
 כשברסם. אמנס לא זו בלבד שלא היה להם
 שום ענין מעון שוגג. אכן הנה בני פסק
 לוחן שעשו כדבריהם וייבמו לרס ערוה. עוד
 הנה סכרס חסם, כי בעולם האמת הם מוקבלים
 סכר בעד מלות יבוס לפי דעתם. אכן אחרי
 אשר פסקו חז"ל הלה כב"ה כב"ה. הנה
 לעטסה מי שתייבס לרס ערוה חייב כרת. וגדון
 צנייהם כול חייבי כריתות:

ובן הוא בענין המחלוקת שמוחי והלל. בדרך
 העבודה הם להתנהג בקפדנות לכבוד
 החובה. או להתנהג במדת הענוה. וכ"כ רבי
 כפי שיטתו. הנה שמוחי מקבל סכר בעד קפדנותו.
 כמו שהלל מקבל סכר בעד מדת עמחנותו.
 אחרי כי שניהם היו עושין רצונו של מקום
 עפ"י החובה. נמלא כי מטלתו של הלל לא
 היה גדולה כלל ממתלת שמוחי. ואס בעולם
 האמת הם חרפים זה אלל זה. ונחשענים
 בעיניו זו העליון כ"א בעד ההנהגו לפי שיטתו.
 אכן אחרי אשר חז"ל פסקו כהלל. ואמרו
 לעולם יהא אדם ענוותן כהלל. ולא יהא קפדן
 כשמוחי. הנה ענה מי כמתנהג במדת הקפדנות.
 עניו גדול מאוד:

ושמענו מפה קדוש חרומי קדוש ישראל
 אזקל שאמר ליבס, כי הנה בגמ'
 שבת דף ל' אוחא, ח"ד לעולם יהא אדם
 ענוותן כהלל, ולא יהא קפדן כשמוחי כו',
 וע"ש בגמ' שספרו כמה מעשיות מעמוקותיו
 של הלל וקפדנותו של שמוחי ע"ש, והנה העולם

אכן בלחם זהו עטות. כי הנה לכאורה
 יש להתפלל ולהשתחום על סיבת קפדנותו
 של שמוחי. הלא ידוע כי כל בעלי חז"ל. אף
 דורות האחרונים. ומה גם דורות הראשונים
 היו דומים למלחמי הרס ממש. וקיימו כל
 החובה קולה וכל המדות טובות שנעולם,
 ומעשה מלחן גולג סיבת קפדנותו של שמוחי.
 האס מואר היה קפדן בטבע. אולם הנה יצ"ר
 משמוחי לגבול אס מדותיו. ולהטותם לחטאו
 להשתלס במדה הענוה:

אולם ביאור הענין הוא. כי זה היחה
 התייבס מחלוקת שמוחי והלל בירבי
 בעולם ר"ה ית"ש, כי בני שמוחי שמוחי והלל
 כול החובה. כן נחלקו בירבי הענוה. אס
 יחזקאל במדת הענוה. אף לכבוד החובה
 היה להתנהג במדת הקפדנות. שיהא היה סכר
 כי עפ"י דף החומס, צריך היה להתנהג במדת
 הקפדנות לכבוד החובה. והלל היה ס"ל כי
 נטילס לך אדם להנהיג ביהיה הענוה. וכל

סו. בגדרי המועד של חנוכה ופורים - אם המה מועד בעצמותם או רק דינים שנאמרו לגברא לעשותם

יש לדון בגדר המועד של ימי חנוכה ופורים, אם גדרם שהמה מועד ב'חפצא', היינו שהזמן עצמו נהפך להיות ליום מועדי בעצמותו, ונתקדש הזמן עצמו. או שמא הוא דין רק כלפי הגברא, דהיינו שבימים אלו נאמרו דינים מסוימים המוטלים על האדם לעשותם, אך בזמן עצמו לא חלה מהות כלשהי.

אנראה שעניין זה תלוי לכאורה במחלוקת הפוסקים, האם מברכים ברכת 'שהחיינו' על עיצומם של ימי חנוכה ופורים, או שאין מברכים בהם ברכת 'שהחיינו' על עיצומו של יום, אלא על המצוות המתקיימות בהם. והנה בפסח, אף אם אין לו לאדם אפשרות לקיים את מצוות הפסח כמצה ומרור, אף על פי כן מברך שהחיינו על עצם היום, וכן ביום הכיפורים, מי שאינו יכול לצום מפני שהוא חולה, או מאונס אחר, והוא מוכרח לעשות מלאכה, וא"כ אינו משמר כלל את מצוות היום, אעפ"כ מברך ברכת שהחיינו על אשר זכה להגיע אל עצם היום, כי ברכת 'שהחיינו' במועדים אינה על המצוות שבהם, אלא על עיצומו של יום.

אך בחנוכה ופורים, עיי' משנ"ב (סי' תרצ"ב סק"א) שהביא מחלוקת במי שאין לו מגילה בפורים, אם ראוי לברך שהחיינו ככל מועדי ה' שמברכין עליהם ברכת הזמן, ובביאור הלכה הביא נידון זה גם לעניין ימי החנוכה, לגבי מי שאין לו נר להדליק, וגם אינו רואה נרות שיוכל לברך עליהם ברכת הרואה, ודן שם האם יברך 'שהחיינו' על עצם היום.

ונראה לבאר מחלוקתם, שהסוברים שמברכין, סוברים שהמועדים הללו הם 'חפצא' של זמן שנתקדש בעצמותו, ולכך יש לברך בו ברכת שהחיינו. והפוסקים שאין מברכין, סוברים שאין קדושה מיוחדת בעצם היום, אלא

שיש דינים המוטלים על הגברא לעשותם ביום ההוא. ויש מהאחרונים שכתבו, שרק התורה פועלת בחפצא, אבל לחז"ל אין כח לפעול בחפצא, רק בגברא (אתוון דאורייתא כלל י'). כי חכמים קיבלו כוח מהקב"ה לזהירות לישראל את המעשה אשר יעשו, ומכוח זה הורו לנו חז"ל שבכ"ה בכסלו יש לנהוג כך, ובארבעה עשר ובחמישה עשר באדר יש לנהוג כך, אבל לא פעלו זאת בחפצא, לשנות את הימים הללו לימי קודש.

ונדע גם דברי נתיבות המשפט (סי' רל"ד, ג) שאמנם האוכל בשוגג דבר האסור מן התורה צריך כפרה ותשובה להגן עליו מן היסורין, אבל האוכל בשוגג דבר שאסור מדרבנן, אינו צריך שום כפרה וכאילו לא עבר דמי. ולסוד דבריו הוא מפני שבאיסור דאורייתא יש כאן חפצא של עבירה, א"כ מה איכפת לן שהוא שוגג, סוף סוף החפץ הוא איסור בעצמותו. משא"כ באיסור דרבנן, שאינו דין בחפצא, אלא רק דין על הגברא לנהוג כציוויים של חכמים, ולכך בשוגג אין בו עבירה. שחכמים לא העמידו את ציוויים למי שהוא שוגג.

אמנם בגוף דברי הנתיבות תמה אדמו"ר זללה"ה, וכי יהיה מותר לאדם להכשיל את חברו באיסור דרבנן, כיוון שלפי סברת הנתיבות נמצא שכיוון שחבירו שוגג - אין זה נחשב שמכשילו באיסור. אך אולי י"ל דכיוון שהמכשיל יודע שדבר זה אסור מדרבנן, א"כ מצווה הוא מצידו שלא להכשיל את חברו, ויש לעיין.

והנה במשנ"ב (סי' תרע"ו סק"א) הביא מהאחרונים שיש לומר בברכת שהחיינו 'והגיענו לזמן הזה' בחיריק, ולא בפתח, ונראה שזה מהטעם המבואר, כיוון שחנוכה אינו מציאות של מועד וזמן בעצם. אך צ"ע בזה, כיוון דגם אם יאמרנו בפתח - יוכל להתפרש לזמן הזה של ההדלקה, ולא על עיצומו של יום.

במדרש רבה מזהיבן זכח משה לקרני הוד ממה שנשתייר בקולמס וקנחה בציצית ראשו של משה וכו' עיין שם. ויש להקשות היאך הדעת פובלתן לומר אצל הקב"ה שנשתייר דיו בהקולמס וכי לא ידע מתחלה כמה דיו יספיק לכתובת התורה כולה עד שלקה יותר מהצורך והוא דבר תימה.

ועוד קשה בדברי המדרש והקשה מהיכן זכה ומתוך על ידי הדיו הא הקושיא היה מאיזה זכות בא לו זאת.

ויש לפרש על פי מה דאיתא במדרש בשעה שאמר משה מחני נא מספרך נמחה שמו בפרשת תצוה שלא נזכר שמו כי אם כלשון ואתה תצוה וכו'. והנה בהיות שהקב"ה יודע אחריתו של דבר מראשיתו והיה בתוך הקולמס דיו לצורך

כתיבת כל התורה כולו אך כשאמר משה מחני נא חל עליו עונשו ולא נזכר שמו בפרשת תצוה נמצא דאותו דיו שהיה ראוי לכתוב משה היא נשאר בהקולמס ושפיר שייך לומר ממה שנשתייר בקולמס. והנה בעבור שראה הקדוש ברוך הוא שמשה מסר נפשו על כלל ישראל אותו זכות נתפרע לו שקינח

הקולמס בציצית ראשו ובעבור זה זכה לקרני הוד על שמסר נפשו על ישראל.

או יאמר דידוע דהוה ליה למשה רבינו עליו השלום לכתוב עניו מאד וכתב ענו בלא יו"ד אם כן נשתייר השיעור דיו לכתוב יו"ד.

(תלמידו בעיר חד. שליחות אליהו. נחל קדושים. הר סיני עה"ת)

9) מניח הניח

10) כ' תנ"ך סוכים 5-10

6

ובאמת שלולי דברי הפוסקים שנחלקו אם לברך שהחיינו גם כשאינו מקיים את מצוות החנוכה והפורים, היה נראה שחנוכה ופורים אינו זמן מועד בעצם, שהרי בכל המועדים מצינו שיש איזה הגבלה במעשי האדם, מה מותר לו לעשות, כל מועד לפי חומרתו. בתמור שבהו הוא השבת, זהקל שבהו הוא חולו של מועד. אך בחנוכה ופורים, חוץ מאיסור תענית והספד, מותר לאדם לעשות הכל, ומזה היה נראה קצת שימים אלו אינם ימי קודש מצד עצמותם אלא רק נאמרו דברים שעליו לעשות בימים אלו.

11
12

חטא ישראל בימי אחשורוש - כעין חטא העגל

בדברים הבאים נבאר בעייה את חטא ישראל אשר חטאו בימי אחשורוש, ומה היתה עיקר התביעה עליהם, ומכיון שענין החטא בימי אחשורוש היה כעין חטא העגל, אי"כ איפוא, נקדים ונפתח בביאור התביעה שהיתה על בני ישראל בעשותם את העגל.

כוונת בני ישראל בעשיית העגל

התורה מספרת בפרשת יכי תשא: "וַיֵּרָא הָעָם כִּי בָשַׁשׁ מֹשֶׁה לָרַדֵּת מִן הָהָר, וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן וְיֵאמְרוּ אֵלָיו: קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ, כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ... לא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ" (שמות לב, א). לפי חשבונם של ישראל, משה היה אמור כבר לרדת מן ההר (עי' רש"י שם). והנה הוא אינו מגיע. בנוסף לכך, "בא השטן וערבב את העולם, והרָאָה דמות חושך ואפלה וערבוביָא, לומר: ודאי מת משה, לכך בא ערבוביָא לעולם" (רש"י שם). בעקבות כך, נקהלים ישראל על אהרן, ודורשים ממנו: "קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ!"

וּצְרִיד לְהַבִּין: מה פירוש "קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים"? וכי אפשר לעשות אלהים!! נמלכד זאת, לשם מה נחוצים להם אלהים חדשים! הרי גם אם משה מת, אבל הקב"ה נשאר! גם השטן לא הראה להם כאילו הקב"ה איננו. הוא הראה להם רק שמשה איננו. ואם כן, מה שהם זקוקים לו הוא תחליף למשה, ולא אלהים חדשים.

גם את דברי ישראל לאחר שנעשה העגל, קשה מאד להבין. הם אומרים: "אַלֶּה אֱלֹהֵיךָ? יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיד מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שם, ד). מה הכוונה בזה? איך יתכן לומר, שעגל שנעשה היום, הוא זה שהוציא את ישראל ממצרים לפני שלשה חודשים? הרי רק שוטה גמור יאמר דבר כזה! (עי' רמב"ן שם). האם היו ישראל שוטים עד כדי כך!! ודאי שלא! אם היו שוטים עד כדי כך, הקב"ה לא היה כועס עליהם. על שוטה יש מקום לרחמים, לא לרוגז. ברור אם כן, שלא היו שוטים. הם היו דור דעה, דור שזכה לדבר עם השכינה ולקבל גבואה במדרגה גבוהה יותר מיחזקאל בן בוזי וכל הנביאים (עי' רש"י שם טו, ב ד"ה זה א-ל). מה אם כן הפשט בכרשה הזו?

בעקבות שאלות אלו ואחרות הסבירו הראשונים, שכוונת ישראל לא היתה לעשות לעצמם אלוהות חדשה, אלא רק להעמיד להם תחליף למשה רבינו. משה היה מבחינתם "החפץ", שבאמצעותו שרתה בקרבם השכינה. הי "מוליד לימין משה זרוע תפארתו" (ישעיהו סג, יב). כשצריך לבקוע את היס, משה מרים את ידו והים נבקע. כשצריך להלחם בעמלק, משה מרים את ידו וישראל מנצחים. והנה משה מת (לפי דעתם), ואם כן צריך לחפש לו תחליף, איזושהו חפץ אחר להשרות עליו את השכינה כמו ששרתה על משה (עי' אביע ורמב"ן שמות לב, א, וכוזרי מאמר א' ס"י צ"ז). לשם כך נבחרה צורת שור, שהיא אחת מארבע הפנים שבמרכבה העליונה (יחזקאל א, ט). אמנם יש גם פנים אחרות במרכבה, אבל ישראל סברו שבמדבר הם תחת השגחת פני שור (וכמבואר ברמב"ן שמות שם), ולכן עשו פני שור שעליו תשרה השכינה. זהו שאמרו ישראל, "אַלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיד מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". כלומר, זהו החפץ שעליו שורה מעתה השכינה שהוציאה אותנו ממצרים ולא שהעגל עצמו הוציאם ממצרים). זהו גם פירוש בקשתם, ממצרים ולא שהעגל עצמו הוציאה אותנו ממצרים (יחזקאל א, ט).

(7)

1 | ויעוד אפשר לבאר, ש"אלהים" שבפסוק זה פירושו כנהיג, ולא אלוהות, וכמו שאמר הקב"ה למשה, "רָאָה נִתְתִּיךָ אֱלֹהִים לְפָרְעָה" (שמות ז, א) - שופט ומנהיג לפרעה (עי' רש"י שם). וכן כאן, "קוֹם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ" פירושו - עשה לנו מנהיג שילך לפנינו. ועכ"פ, גם לפירוש זה, כונתם היתה לחפץ שתשרה עליו השכינה, ושהיא תנהיגם).

4 | **חטא העגל - נסיון להכריח את השכינה**

והנה, מחשבה זו כשלעצמה, לעשות איזה חפץ או מקום מיוחד בעולם שתשרה עליו השכינה, עדיין איננה מחשבה פסולה. זו הרי המחשבה העומדת ביסוד הענין של המקדש, ובני ישראל כבר ידעו באותה שעה שמקדש שכזה עתיד להבנות, שהרי אמרו בשירת הים (שנאמרה ברוח הקודש): "תִּבְאֵמוּ וְתִשְׁעֲמוּ בְּהַר נֹחַלְתָּד, מִכּוֹן לְשִׁבְתָּד פְּעֻלְתָּ הִי, מִקְדָּשׁ - הִי - כְּוָנְנוּ יְיָדָד" (שם טו, יז), כלומר: הקב"ה עתיד לבנות לו מקדש, שימשש כמקום להשראת השכינה בעולם. אמנם ישראל לא הגיעו עדין ל"היה נחלתך", ששם אמור להבנות המקום המדובר, אבל הקב"ה הרי הסכים לעשות מקום זמני להשראת השכינה גם בטרם הגיעו ל"היה נחלתך", והוא המשכן שבמדבר, וא"כ מה נורא כל כך שישראל רוצים לעשות מקום כזה כבר עכשיו? מה הטענה הגדולה עליהם?

13
עמ

אמנם נכון שישראל טעו בבחירת הצורה שעליה בחר הקב"ה להשרות את שכינתו, הם עשו צורת עגל והקב"ה אמר לעשות צורת כרובים (בקדש הקדשים), אבל טעות זו אינה חמורה כל כך, לכאורה, ואין בה כדי להסביר את הקצף הגדול שיצא עליהם. הרי עוד לא ידעו ולא שמעו את הציווי של "אלהי קָפָר ואלהי זָהָב לא תַעֲשׂוּ לָכֶם" (שם כ, כ), שענינו הוא שלא לשנות את צורת הכרובים (רש"י שם), ואם כן הם אינם יודעים עדיין שהקב"ה חפץ בצורת כרובים דוקא ולא בצורה אחרת, וטעו להטוב שהקב"ה חפץ בצורת עגל. אם כן, על מה חרי האף הגדול הזה על ישראל, על שעשו מקום להשראת השכינה? בגלל שטעו בין צורת כרוב לצורת עגל?!

נראה לעניות דעתי, שהבאור בזה הוא כך: כעסו של הקב"ה לא היה באמת על עצם עשיית העגל, עצם עשיית העגל לא היה עון חמור כל כך. כפי שהסברנו. על מה אפוא היה הכעס הגדול? כנראה שהכעס הגדול היה על כך, שבני ישראל חשבו, שעל ידי שיעשו עגל, יהיה הקב"ה מוכרח להשרות את שכינתו עליו, (שכן לפי הבנתם, הנהגת ה' במדבר היתה בבחינת "פני שור", כנוצר לעיל, ועל כן סברו שעל צורה זו יהיה מוכרח הקב"ה להשרות את שכינתו). כל כך היו בטוחים בזה, עד שלא טרחו כלל לברר, האם השכינה אכן שורה על העגל שעשו. הם לא מצפים לאות שמימית שתודיע להם שהשכינה אכן ירדה לשרות על העגל, (כגון שתרד עליו אש מן השמים, כפי שהיה אח"כ במשכן (ויקרא ט, כד) ובמקדש (יהי"ב ז, א)), אלא מגישים שלמים ויושבים לאכול ולשתות (שמות לב, ז). מנגד "ידיעה" גמורה שעל צורה זו השכינה שורה! אם היו מתפללים, "אנא ה' השרה שכינתך על העגל הזה", כמו שאנו מתפללים "השב את העבודה

לדביר ביתך", שהשכינה תחזור לירושלים - ה' לא היה כועס כל כך. אבל הם לא עושים כך. הם סבורים שצורת העגל מכריחה מאליה את הקב"ה להשרות שכינתו עליה. ולחשוב כך, זהו כבר חטא חמור מאד. הקב"ה הוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות. הוא מעל כל צורה, ומעל כל חוק טבע או חוק אחר, ואי אפשר להכריח אותו לכלום. ממילא, אם עושים עגל - או כל דבר אחר - מתוך מחשבה שעל צורה זו מוכרח הקב"ה להשרות את שכינתו, יש כאן יחוס כח עצמי לְדַבֵּר זולתו ית', שעושים את הקב"ה מוכרח וכפוף כלפיו ח"ו, וזהו פגם גדול באמונה ביחוד ה'. אין בעולם עצמיות זולת עצמיותו של הקב"ה! כל כח בעולם פועל רק ברצון ה'. ברצון ה' הוא פועל כך, וברצון ה' הוא יכול לפעול אחרת, או שלא לפעול ולהתקיים כלל. זהו לענין החומר הגדול שבחטא העגל, שהפכו (בדעתם) את הקב"ה מ"מכריח" ל"מוכרח" ח"ו. על כן נחשב להם חטא

(3)

חטא העגל - נסיון להכריח את חכמי התורה

אבל אם רק בענין זה היו ישראל חוטאים בעגל, אפשר עדיין שהקב"ה לא היה מחשיב להם חטא זה לזדון אלא רק לשגגה, לולא שהצטרף לענין זה דבר נוסף: לפני שמשח רבינו עולה להר סיני, הוא אומר לישראל: "הנה אהרן וחור עמכם, מי בעל דברים יגש אליהם" (שמות כד, יד). אם תהייתה לכם שאלות, גשו ושאלו את אהרן וחור. הם גדולי הדור בהעדרי, והם יפסקו את כל השאלות. ממילא, מה היו ישראל צריכים לעשות כשסברו שמשח מת! - היו צריכים לבוא אל אהרן ואל חור, ולשאול אותם "ילמדנו רבותינו! משה איננו. מה נעשה עכשיו!" ואז, או שאהרן וחור היו מכריעים מדעת תורה שלהם מה צריך לעשות, אם אהרן יהיה מעתה המנהיג, או חור, או יהושע או מישהו אחר, או שאהרן (שהיה נביא) היה שואל את הקב"ה, והקב"ה היה אומר לו מה לעשות. הקב"ה היה אומר לו מן הסתם את האמת, שמשח עדיין חי ויחזור במהרה, אבל גם אם האמת היתה שמשח לא היה חי, הקב"ה היה כבר מנחה את אהרן למה לעשות במצב החדש שנוצר.

14 ספר

אבל לא כך נהגו בני ישראל. במקום לשאול את אהרן מה לעשות הם מכתיבים לו מה לעשות: "קום עשה לנו אלהים!" (שם לב, א) לא כתוב "ויקהל העם אל אהרן", אלא: "ויקהל העם על אהרן" (שם). כלומר, הם מעליו, מכתיבים לו מה לעשות, וכשחור מתנגד, הם הורגים אותו. שם, הן. לכן החשיב הקב"ה את בני ישראל כמוזידים בחטא העגל, ולא כשוגגים, מפני שבמקום לשאול את חכמי התורה מה לעשות, הם הכתיבו להם מה לעשות, ומי שלא הסכים - הרגו אותו. זהו החלק השני של חטא העגל, אי כפיפות לחכמי התורה.

לפני שנים רבות, באחד הסכסוכים שהיו בין הרבנות לממשלה, פנה העיתון "גירוזלם פוסט" לכמה אישים ידועים, והציג לפניהם את השאלה: "מהו לדעתך תפקידם של הרבנים?" אחד האנשים שהעיתון פנה אליהם, היה אבי מורי ז"ל. אבי ז"ל ענה להם כך: "לא אנו צריכים לומר לרבנים מה תפקידם, אלא הרבנים הם שצריכים לומר לנו מה תפקידנו". כמובן שהקטב לא כל כך אהב את התשובה הזאת, אבל זאת היא האמת. עלינו להכפיף את עצמנו לחכמי התורה, ולא לנסות להכפיפם אלינו, להכתיב להם מה לפסוק ומה לעשות.

זוהי טעות חמורה, שאפשר לפגוש בה גם היום. אנו צריכים להתרגל לקבל את דעת חכמי התורה, ולא לומר: "הגדולים לא מספיק מבינים", "הגדולים לא מספיק מעורים בציבור", או כל מיני טענות מסוג זה, שטוענים המון העם. הגדולים יודעים היטיב מה לפסוק! הקטנים הם אלו שלא יודעים, וסבורים שיכולים לומר לגדולים כיצד עליהם לפסוק. זהו עיקר חומרתו של חטא העגל, שמנסים להכתיב לרבנים מה לפסוק.

גזרת המן - בגלל אי ציות לגדול הדור

ענין דומה לחטא העגל היה גם בשושן הבירה. גם שם לא צייתו ישראל לגדול הדור. אחשורוש עושה "לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים" (אסתר א, ה), ומזמין למשתה גם את היהודים. מה אומרים היהודים? מלך טוב כזה, שלא הפלה אותנו לרעה והזמין גם אותנו - צריך להתחשב בו ולהענות להזמנתו. בפרט שהביך דואג, שהסעודה תהיה "כרצון איש ואיש" (אסתר א, ח), עם ההכשרים הטובים ביותר (עי' אסתר ב, יג). מרדכי מזהיר את ישראל שלא להשתתף במשתה, אבל ישראל אינם שומעים לו (אסתר ז, יד). הזקן הזה, מרדכי, מה הוא כבר מבין?... הרי ברור כשמש שצריך להשתתף במשתה הזו! יש כאן הזדמנות כזו לטפח יחסים טובים עם הגויים שאנו שוכנים בתוכם. וכן להוכיח נאמנות למלך. בנוסף לכך, אם אף יהודי אחד לא יגיע, הדבר עלול להתפרש כחוסר נאמנות למלך, ומי יודע מה עלולות להיות

התוצאות מזה. מסיבות אלו, יהודי שושן מחליטים שלא לשמוע בקול מרדכי, והולכים להשתתף במשתה אחשוורוש.

מה היתה באמת הבעיה באותו משתה? מדוע אסר מרדכי להשתתף בו? בעיה אחת שהיתה שם, היא חשש להתקרבות יתירה אל הגויים, חמובילה להתקרבות למעשיהם ולהתבוללות בהם. אבל מלבד זאת, חז"ל מוסרים לנו, שאחשוורוש עשה את אותו משתה מפני שלפי חשבוננו עבר זמן גאולתם של ישראל, ומזה הסיק אחשוורוש שאין עוד תקוה לישראל להגאל (מגילה יא, ב). כיון שכך, לבש "לכבוד" הארוע את בגדי הכהן הגדול שנשדדו ע"י נבוכדנצר בחורבן הבית ונתגלגלו לידיו של אחשוורוש (שם יב, א. ועיי רש"י שם), וכן צוה להוציא מן הגנזך את כלי הכסף והזהב שנבזזו מן המקדש - "כלים מכלים שונים" (אסתר א, ז) - ולהגיש בהם את היין לאורחי המשתה! (אסתר"ר א, יא). כיצד אפשר להשתתף במעמד נורא כזה? ודאי שאסור ליהודים להשתתף במשתה כזה! אבל ישראל לא שומעים למרדכי, הולכים למשתה, ובכך מביאים על עצמם את גזרתו של המן, "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע" (מגילה יב, א). וכשהמן גוזר את הגזרה הנוראה (תשע שנים לאחר המשתה!) את מי הם מאשימים? - את מרדכי! (עיי מגילה יב, ב - יג, א ורש"י שם ד"ה לאידך גיסא) הוא זה שגרם לכל ההסתבכות, בגלל סרובו להשתחוות להמן. אם היה נוהג קצת יותר גמישות עם המן, כמו שאנו נהגנו כשהלכנו לסעודתו של אחשוורוש, לא היתה באה עלינו הגזרה הזאת!

גדלותם של היהודים בשושן היתה, שבסופו של דבר הם הכירו בכך שעליהם לשמוע בקול מרדכי ואסתר, וכשהם גוזרים עליהם לצום שלשה ימים, הם צמים וחוזרים בתשובה. הם לא מנסים לשלוח משלחת אל אחשוורוש או אל המן לבטל את רוע הגזירה, אלא מבינים שצריך תיקון על החטא של משתה אחשוורוש. מרדכי ואסתר יעשו כבר את ההשתדלות

הראויה בחצר המלך, אבל הם מצידם צריכים לעשות תשובה על חטאם. עלשיו הם רואים, שכל החשבונות שלהם, שיגיעו לשלום עם הגויים ויחזרו כל כך טוב, הם הבל הבלים. הראיה, שהיחסים הטובים שהשתדלו לטפח עם אומות העולם לא עזרו להם במאומה. בכל מדינה ומדינה רוצים דין להשמיד אותם ח"ו. ממילא הבינו, שמרדכי צדק ולא הם. זו היתה גדמותו של אותו דור, שהבינו שצריך לחזור מכל הדרך. צריך להתקרב אל הקב"ה, ולא לנסות להתקרב אל המן או אל אחשוורוש. הציות לתורה, וההבנה שחכמי התורה הם שצדקו ולא המון העם, זה מה שהביא את עם ישראל באותה שעה.

15

10